

Raně středověké sídliště u Ješina, okr. Kladno

Drahomíra Frolíková – Miroslav Kraus

1. Úvod

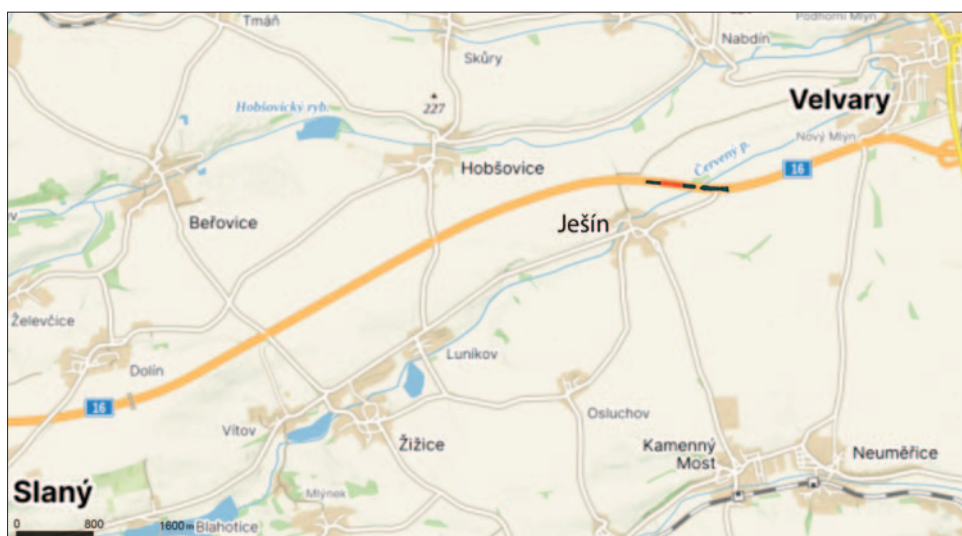
V roce 2018 byla při záchranném archeologickém výzkumu na trase silničního obchvatu mezi obcemi Slaný a Velvary, na katastru obce Ješín (dnes místní část Velvar, okr. Kladno), odkryta část raně středověkého sídliště (*obr. 1 a 2*).

Sídliště leželo na mírném svahu obráceném k jihu, nad Červeným potokem, v oblasti osídlené od neolitu. Poloha byla osídlena i v pravěku, čehož dokladem je pravěký hliník (objekt č. 153 a 157), zlomek spony ze starší doby železné (nalezena při detektorovém průzkumu před skrývkou) a ojedinělé zlomky atypické pravěké keramiky. Přímo z katastru Ješina jsou zmínky o pravěkých nálezích v tamní pískovně a cihelně, zlomky raně středověké keramiky byly posbírány při předstihových průzkumech na trase obchvatu v roce 2007 (*Kraus – Malyková 2021*).

Během záchranného výzkumu bylo očíslováno 184 objektů, některé z nich však byly zrušeny, neboť šlo o geologické či pedologické jevy, vývraty nebo zvířecí nory. Největší počet objektů tvoří kulové a sloupové jámy, jakož i větší jámy různých tvarů a nejasného prvotního účelu. Tyto objekty, většinou bez nálezů, uvádíme v přehledné tabulce (*tab. 1*).¹ Některé z nich mohou být pravěkého původu. Jádrem odkryté části sídliště tvoří jedenáct polozemnic a dvojnásobný počet zásobních jam různých tvarů a velikosti, které jsou popsány v následující kapitole.

Obr. 1. Ješín, okr. Kladno. Poloha lokality na mapě Čech.

Obr. 2. Ješín, okr. Kladno. Zkoumaný úsek 19 na stavbě obchvatu Slaný–Velvary modře, část se sídelními objekty červeně. Podklad: mapy.cz a *Kraus – Malyková 2021*.

¹ V tabulce neuvádíme pravěký hliník (obj. 153–157), novověký písečník (obj. 136) a jamku s drolicím se slepencem (obj. 159).

č. obj.	typ objektu	popis	poznámka
1	jáma	mělká, nepravidelná 280 × 175 cm	
4	jáma	220 × 140 × 20 cm	
5	jáma	440 × 230 × 40 cm	
6	jáma	310 × 140 × 22 cm	
12	jáma	oblý lichoběžník, 220 × 160 × 66 cm	bez nálezů
13	jáma	průměr 90 cm, hl. 20 cm	bez nálezů
14	jáma/žlábek	114 × 52 × 30 cm	bez nálezů
15	jáma	92 × 68 × 24 cm	bez nálezů
16–24	jámy kúlové	průměry 30 až 59 cm, hloubky 10–23 cm	bez nálezů
26	jáma	průměr 90–10 cm, hl. 32 cm	bez nálezů
28	jáma (mělká)	320 × 200 × 20 cm	
29	jáma (mělká)	řez 220 × 120 × 40 cm	
33, 34, 35	jámy kúlové	průměry 30 až 24 cm, hloubka 14–16 cm	bez nálezů
39	jáma sloupová	64–72 cm, hloubka 26 cm	bez nálezů
40	jáma	190 × 150 × 34 cm	
41	jáma kúlová	průměr 40 cm, hloubka 16 cm	
42	jáma	232 × 134 × 24 cm	
43, 45	jámy kúlové	průměr 48 a 28 cm, hloubka 18 a 12 cm	
44	jáma kúlová	průměr 40–80 cm, hl. 20 cm	bez nálezů
46, 127	dvojjamka kúl.	průměr 36 a 24 cm, hl. 20 a 10 cm	bez nálezů
50	jáma	průměr 120 cm, hl. 14 cm	bez nálezů
51	jáma	84 × 56 × 10 cm	bez nálezů
52	jáma	110 × 90 × 48 cm	
53	jáma	průměr 80 cm, hloubka 14 cm	bez nálezů
55	jáma	140 × 80 × 72 cm	
56	jáma	120 × 66 × 62 cm	
57, 120	jámy	130 × 90 × 70 cm; průměr 73–80 cm, hl. 34 cm	bez nálezů
58	jáma	120 × 66 × 62 cm	bez nálezů
61	jáma sloupová	60 × 40 × 12 cm	bez nálezů
63	jáma	114 × 100 × 138 cm	bez nálezů
70	jáma sloupová	průměr 70 cm, hl. 12 cm	bez nálezů
72	jáma	140 × 100 × 98 cm	bez nálezů
73	jáma	150 × 80 × 10 cm	bez nálezů
74, 75	jámy kúlové	průměry 30 a 40 cm, hl. 8 a 14 cm	bez nálezů
76	jáma	zvlněný obvod, 190 × 176 × 40 cm	
79, 80	jámy kúlové	průměr 44, hl. 18; 80 × 60 × 46 cm	bez nálezů
83	jáma	120 × 90 × 60 cm, dno dvojdílné	bez nálezů
85	jáma	nepravidelná 160 × 104 × 70 cm	
86	jáma	nepravidelná 146 × 70 × 60 cm	bez nálezů
88	jáma	196 × 78 × 32 cm	bez nálezů
89–99	jámy kúlové	průměry 27–40 cm, hl. 8–38 cm	bez nálezů
101–102	jámy kúlové	průměr 45 a 26 cm, hl. 19 cm.	bez nálezů
103	jáma kúlová	průměr 44 cm, hl. 28 cm	bez nálezů
104–105	jámy kúlové	kamenné obložení, průměr 66 a 60 cm, hl. 18 cm	bez nálezů
106	jáma kúlová	narušena norou, hloubka 10–26 cm	bez nálezů
109	jáma sloupová	průměr 60, hl. 10 cm	bez nálezů
110	jáma	110 × 70 × 35 cm	
111, 114, 169	jáma kúlová	průměry 34–40, hl. 8–15 cm	bez nálezů
112	jáma	86 × 67 × 16 cm	bez nálezů
113	jáma	100 × 90 × 16 cm	
115	jáma kúlová	průměr 54, hl. 14 cm	bez nálezů
117	jáma	120 × 86 × 16 cm	bez nálezů
118	jáma	143 × 96 × 11 cm	
119	jáma	ledvinovitá, 216 × 120 × 18 cm	
121	jáma	88 × 50 × 11 cm	bez nálezů
122	jáma	236 × 92 × 27 cm	bez nálezů
123	jáma	230 × 74 × 15 cm	bez nálezů
124	jáma kúlová	průměr 77, hloubka 26 cm	
125	jáma kúlová	průměr 64, hloubka 35 cm	bez nálezů
126	jáma kúlová	průměr 57, hloubka 10 cm	bez nálezů
129	jáma	284 × 80 × 158 cm	
132	jáma	420 × 250 × 30 cm	
134	jáma kúlová	průměr 60, hloubka 16 cm	bez nálezů
138	jáma	průměr 110, hloubka 12 cm	bez nálezů
139	jáma	180 × ? × 20 cm	bez nálezů
143	jáma	120 × 68 × 20 cm	bez nálezů
144	jáma kúlová	průměr 24, hl. 12 cm	bez nálezů
158	jáma kúlová	průměr 63, hl. 57 cm	
160	jáma	102 × 60 × 26 cm	bez nálezů
165, 166	jámy	průměr 60, hl. 45 cm; 84 × 62 × 44 cm	
168	jáma	244 × 11 × 20 cm	
169	jáma kúlová	průměr 42, hloubka 14 cm	bez nálezů
170–179	jámy kúlové	průměry 30–70 cm, hl. 12–16 cm	bez nálezů
180	jáma	88 × 70 × 20 cm	bez nálezů
181	jáma	87 × 77 × 150 cm	bez nálezů
182	jáma kúlová	průměr 38, hl. 8 cm	bez nálezů
183	jáma	181 × 80 × 15 cm	bez nálezů

Tab. 1. Ješín, okr. Kladno. Přehled objektů. Nevyplněná rubrika ve sloupci „Poznámka“ znamená přítomnost zlomků raně středověké keramiky.

2. Popis objektů

Poznámka: Hloubky byly měřeny od úrovně povrchu podloží, tvořeného převážně světlým až okrovým pískem místy se štěrkem, v západní části červenofialovým jílem (*Zavřel 2021, 139*).

2.1. Polozemnice

2.1.1. Polozemnice s otopným zařízením (obr. 3–4)

Objekt 49: polozemnice, rozměry 240–270 × 320 cm, zahloubení 24–30 cm. Půdorys lichoběžníkový, se zaoblenými rohy orientovanými podle světových stran. Destrukce kamenné pece v severozápadním rohu zabírala plochu o rozměrech 120 × 90 cm, pec byla umístěna na podlaze objektu. Kulová jamka 162 (hloubka 20 cm) leží u severovýchodní stěny. Dle nálezoové zprávy bylo ve dně „pozorováno mnoho dílčích drobných jamek, snad po vnitřním uspořádání“. Vzájemný vztah polozemnic 49 a 100 určuje severojižní řez B–C, na němž je vidět šikmý vkop hrany obj. 49 do výplně obj. 100.

Objekt 100: polozemnice, rozměry 300 × 350 cm, zahloubení 26 cm. Půdorys pravděpodobně obdélný se zaoblenými rohy orientovanými podle světových stran, stejně jako objekt 49. Obrys je v severním nároží narušen mělkou oválnou jámou 139 (hloubka 13 cm), jižní část byla porušena objektem 49. Destrukce kamenné pece se zachovaným kusem vypálené zaoblené stěny u stěny objektu zabírá plochu 100 × 80 cm a byla umístěna rovněž v severozápadním rohu na podlaze. Drobná kulová jamka 163 (hloubka 20 cm) mohla patřit buď ke stěně objektu 49, nebo k objektu 100 jako „nábytek“ u pece. I u tohoto objektu se v nálezoové zprávě píše, že „součástí tohoto dna bylo několik menších jamek, snad po původním vybavení“.

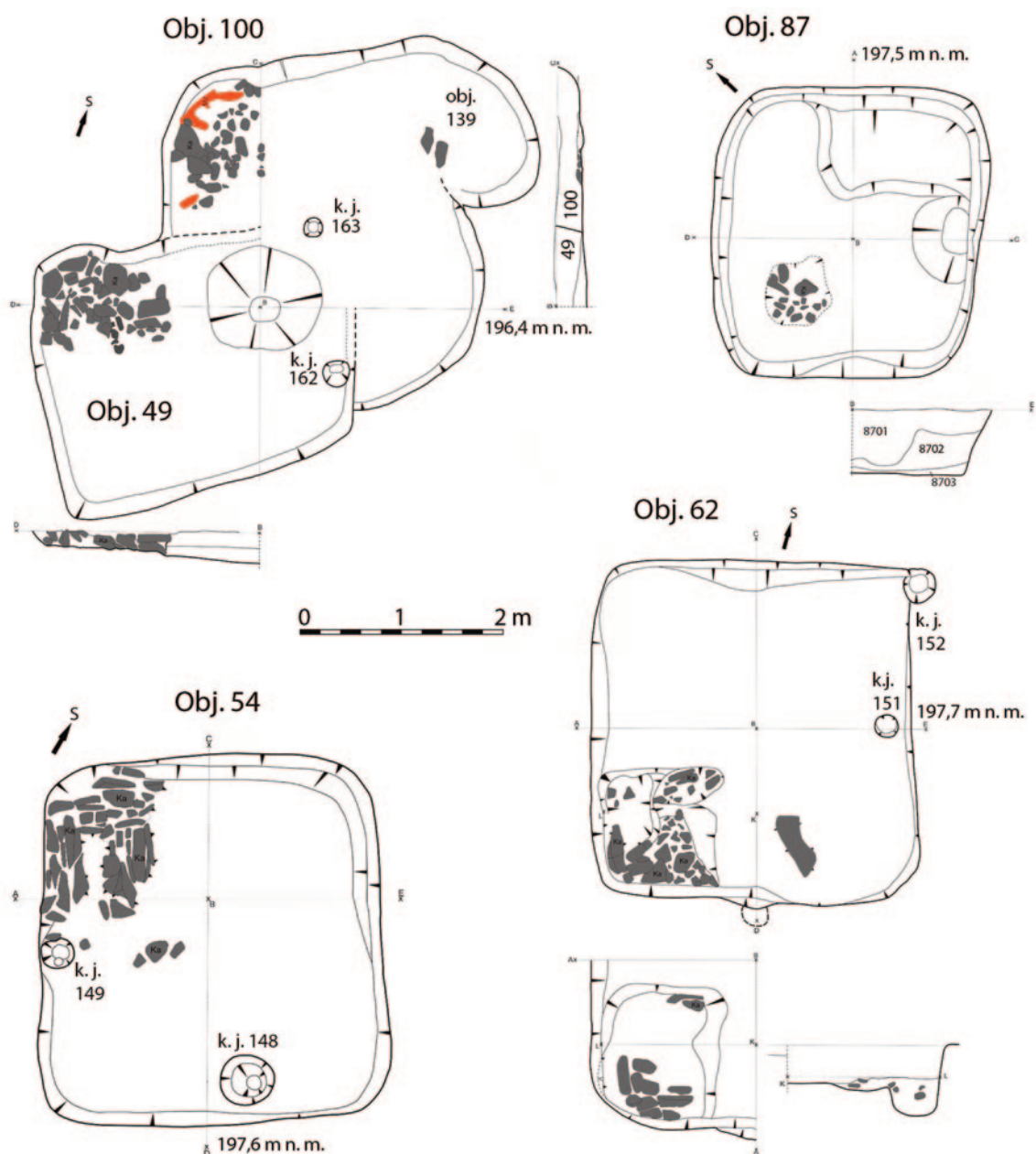
V prostoru, kde došlo k superpozici obou polozemnic, se nachází mělce zahloubená jáma (číslo objektu nepřiděleno) o průměru 100–110 cm, vyplněná tmavošedou písčitou hlinou promíšenou podložím (kontext označený 4903), která podle kresebné dokumentace pokračuje až k peci objektu 49, jejíž kameny jsou do její výplně zapuštěny. Může však jít také o dno pravěké jámy (mezi keramikou se vyskytl zlomek pravěké keramiky).

Objekt 54: polozemnice, rozměry 260 × 270 cm, zahloubení 30 cm. Půdorys obdélný se zaoblenými rohy zhruba orientovanými podle světových stran. Kamenná pec s dobře zachovaným spodkem vyskládaným z velkých ploten stavěných na výšku stála v severozápadním rohu na ploše 80 × 110 cm, delší stranou podél stěny; v kratší stěně byla čeluseň. Obdélné topeniště uvnitř mělo rozměr 10 × 50 cm, výška je neznámá. Před čelusní se prostírala plocha šedé hlíny s černými a okrovými proplásky, pravděpodobně pozůstatek předpecního prostoru, na nějž byly vymetány uhlíky a popel z pece. Kulová jamka 149 byla zapuštěna u severozápadní stěny, těsně u okraje pece, vedle její čelusně. Sloupová jáma 148 zahloubená 34 cm pod úroveň podlahy ležela u jihovýchodní stěny blíže jejímu středu. Zásyp tvoří jediná vrstva písčité šedohnědé hlíny.

Objekt 62: polozemnice, rozměry 320 × 300 cm, zahloubení 64 cm. Půdorys čtvercový se zaoblenými rohy, orientovanými zhruba podle světových stran. Destrukce kamenné pece se dnem zahloubeným až o 30 cm pod úroveň podlahy byla nalezena v jižním rohu na ploše 110 × 100–120 cm. Velké plotny byly až na dvě vytrhány a menší kameny rozvlečeny v zásypu tak, že nelze určit, zda čeluseň směřovala k východu či k západu. V severním rohu, avšak vně půdorysu domu, se nalézala kulová jamka 152 (průměr 30–20 cm, hloubka 20 cm); kůl mohl podpírat přístřešek u domu. Uprostřed východní stěny ležela kulová jamka 151 (průměr 20 cm, hloubka 20 cm), jejíž svislé stěny vypovídají o kůlu podpírajícím střechnu. Zásyp objektu sestával ze zásypu zahloubeného topeniště, vrstvy s rozvlečenými kameny, zásypu celé polozemnice a dorovnání nerovností pravděpodobně splachy kulturní vrstvy sídliště.

Objekt 87: polozemnice, rozměry 290 × 265 cm, zahloubení 64 cm. Půdorys čtvercový se zaoblenými rohy, orientovanými zhruba podle světových stran. Destrukce kamenné pece s propáleným dnem zahloubeným 10 cm pod úroveň podlahy v severním rohu. Mírná zahloubenina uprostřed jihovýchodní stěny byla identifikována jako zvířecí nora; pokud v tomto místě stál nosný sloup střechny, nebyl zahloubený o víc než 12 cm pod úroveň podlahy. K zanášení objektu po zániku jeho funkce docházelo postupně, tuhá tmavá hlinitá vrstva nade dnem (8703) se na fotografii profilu jeví jako nášlapná, na ní leží světlejší písčité zásyp (8702) s kameny a skvrnami hlíny. Jáma byla nakonec zarovnána šedohnědou hlinitou vrstvou (8701), která byla jen o málo tmavší než okolní podloží.

Objekt 116: polozemnice, rozměry 300 × 250 cm, zahloubení 35 cm. Půdorys čtvercový se zaoblenými rohy, orientovanými zhruba podle světových stran, destrukce kamenné pece se rozkládala v jižním rohu na ploše 100 × 100 cm. V půdorysu je zakreslena velmi mělká (4 cm) protáhlá zahloubenina podél severovýchodní stěny a menší, stejně mělká prohlubeň poblíž středu objektu; jejich interpretace je krajně nejistá, snad mohlo jít

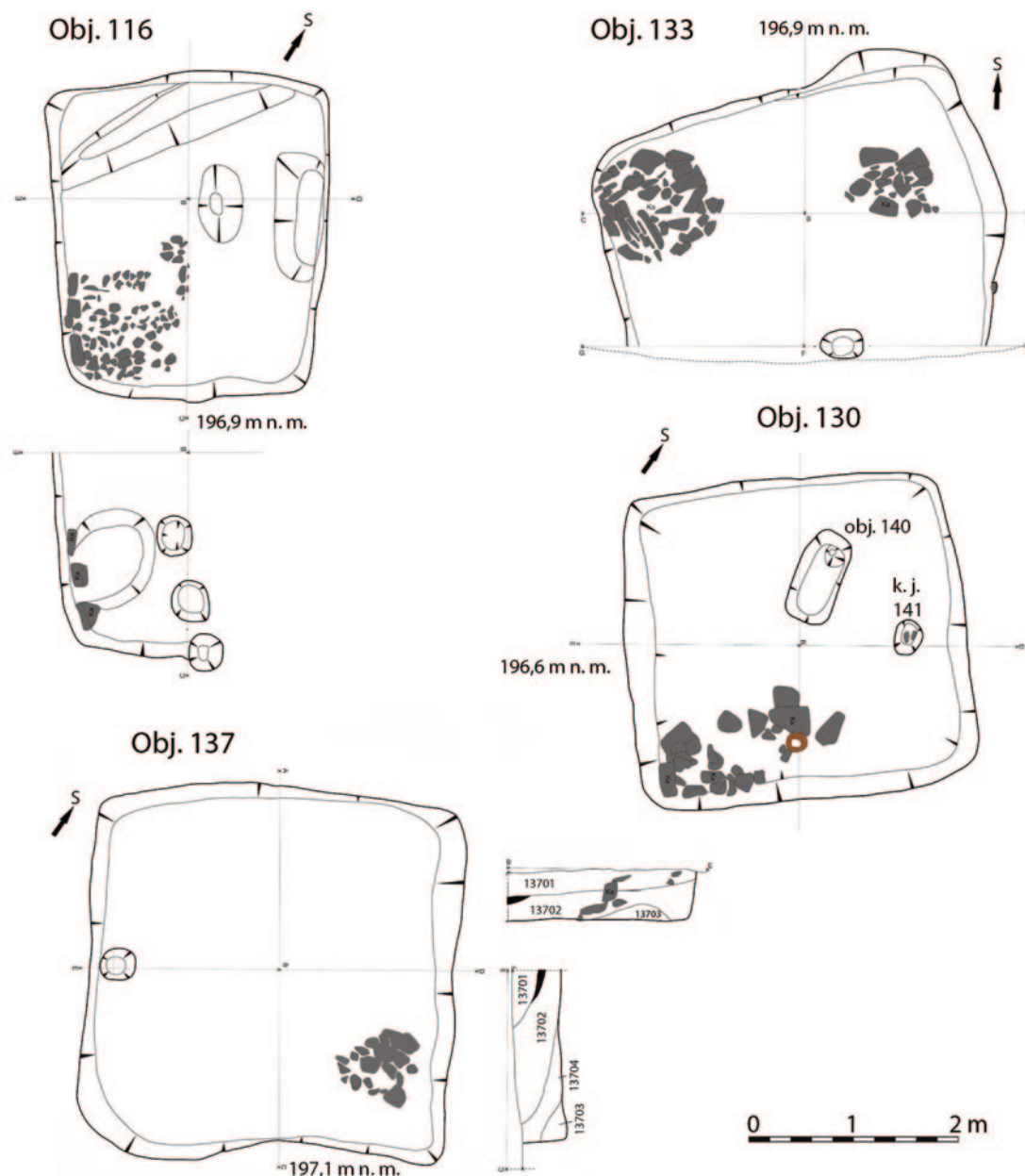

Obr. 3. Ješín, okr. Kladno. Půdorysy polozemnic 49, 54, 62, 87 a 100. Kameny peci šedě, mazanice červeně. Podle Kraus – Malyková 2021 sestavila D. Frolíková.

o opěrný sloup stojící u stěny víceméně v úrovni podlahy (průměr 20 cm), menší prohloubení mohlo být jen prošlapanou částí podlahy nebo zde stál druhý sloup podírající střechu.

V tomto objektu se podařilo zachytit konstrukční detaily pece po rozebrání kamenné destrukce (*obr. 4: 116b*): podkovovité dno bylo zahloubeno 48 cm (nezakreslen profil, pouze písemný údaj), od stěny bylo odděleno třemi kameny postavenými na výšku, na východní straně byla pec lemována třemi kúlovými jamkami o průměrech 34–37 cm a hloubce 30 cm (k. j. u stěny) a 16 cm (k. j. uvnitř obydlí). Z toho vyplývá, že čeluseň pece ústila do severní části obydlí. Zásyp objektu byl jednorázový.

Objekt 130: polozemnice, rozměry 260 × 260, zahloubení 33 cm. Čtvercový půdorys se zaoblenými rohy je orientován nárožími ke světovým stranám. Kamenná pec byla umístěna v jižním rohu, u ní byl nalezen spodek stojící keramické nádoby. Uprostřed SV stěny stál nosný kůl v k. j. 141, o průměru vnějším 15 cm, u dna 10 cm, hloubka 29 cm. V podlaze objektu, zhruba uprostřed SZ poloviny, se rýsoval zásyp obdélné jamky (objekt 140), zahloubené 16–19 cm pod dnem objektu 130, o rozměrech 80 × 40 cm. Její zásyp se nelišil od jednotného zásypu polozemnice, a je tedy možné, že je s ní současná.

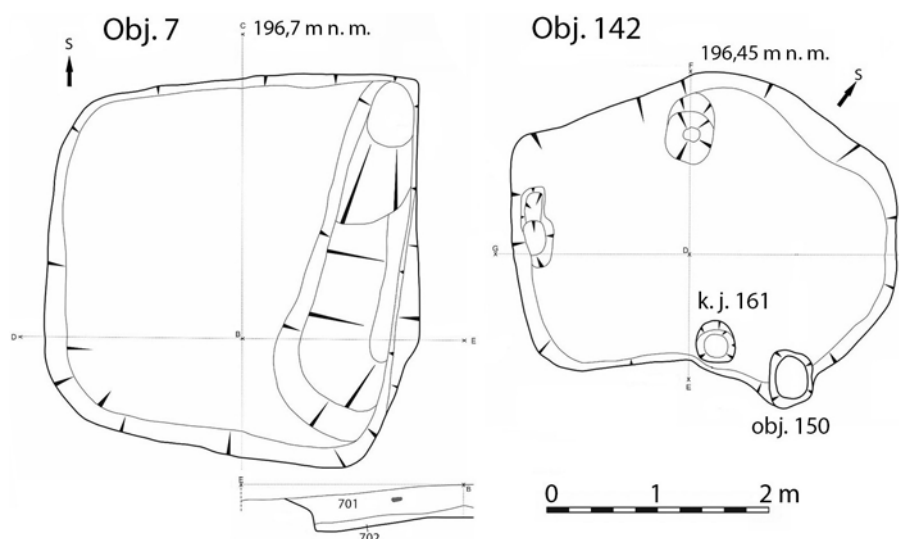

Obr. 4. Ješín, okr. Kladno. Půdorysy polozemnic 116, 130, 133 a 137. Kameny pecí šedě, keramika hnědě. Podle Kraus – Malyková 2021 sestavila D. Frolíková.

Objekt 133: polozemnice, rozměry 360 × ? cm (zasahuje mimo plochu skrývky), zahloubení 14–26 cm do podloží.

Čtvercový půdorys se zaoblenými rohy, neorientovanými ke světovým stranám. Na ploše se objevily dvě kamenné destrukce: v severozápadním rohu, na ploše o průměru 100 cm to byl dobře zachovaný základ pece z kamenných desek, založené na podlaze objektu, v severovýchodní čtvrti pouze shluk kamenů, ležících v zásypu cca 10 cm nade dnem. Kúlová jamka, zachycená na hraně výkopu, zahloubená 20 cm pod dnem objektu, ležela asi blíže středu jižní stěny. Zásyp byl jednotný.

Objekt 137: polozemnice, rozměry 320 × 320 cm, zahloubení 44 cm do podloží. Čtvercový půdorys se zaoblenými rohy je orientován nárožními ke světovým stranám. Kamenná pec byla umístěna ve východním rohu, její destrukce ležela na podlaze, nezahloubená. Uprostřed jihozápadní stěny je zakreslena kúlová jamka o průměru 30 cm a hloubce 20 cm, avšak na dokumentovaném profilu ani na fotodokumentaci není žádné zahloubení zachyceno. Po zániku užívání polozemnice byla postupně zanášena (vrstvy 13704–13702) až do výše 16 cm nad podlahou. Poté uprostřed zcela zaneseného půdorysu vzniklo ohniště, po němž zůstala plocha uhlíků o průměru až 60 cm a síle 8 cm. Pak už byla jáma zarovnána černohnědou písčitou hlínou s proplásky černě propálené hlíny a říčními valouny (vrstva 13701).

Obr. 5. Ješín, okr. Kladno. Půdorysy polozemnic 7 a 142. Podle Kraus – Malyková 2021 sestavila D. Frolíková.

2.1.2. Polozemnice bez otopného zařízení (obr. 5)

Objekt 7: polozemnice lichoběžníkového půdorysu, rozměry 300 × 280–330 cm, zahloubení 30 cm. Podél východní stěny objektu byl zahlouben výrazný žlab (hloubka 40–54 cm). Dno objektu včetně žlabu pokrývala vrstvička tmavé písčité hlíny s říčními valounky (701), což mohla být jakási podlaha. Funkce asi hospodářská, blíže neurčitelná.

Objekt 142: polozemnice, rozměry 240 × 320 cm (?), mělce zahloubená 10–16 cm; původní oble lichoběžníkovitý obrys byl narušen zahloubeným objektem 150 – jámou ve východním cípu. Uprostřed východní stěny se nacházela kulová jamka 161 o rozměrech 33 × 36 × 28 cm. Západní část vyplňovala valounová podlaha (obr. 6), snad dno pece. Mělké nečíslované jamky (jen 5 cm pod úrovní podlahy) o rozměrech 40 × 44 cm a 24 × 40 cm mohly souviset s konstrukcí eventuální pece nebo nést lehké zastřešení. Funkce objektu není jasná, asi blíže neurčitelná hospodářská.

Obr. 6. Ješín, okr. Kladno. Valounová podlaha v obj. 142. Foto L. Hájek.

2.2. Jámy zásobní

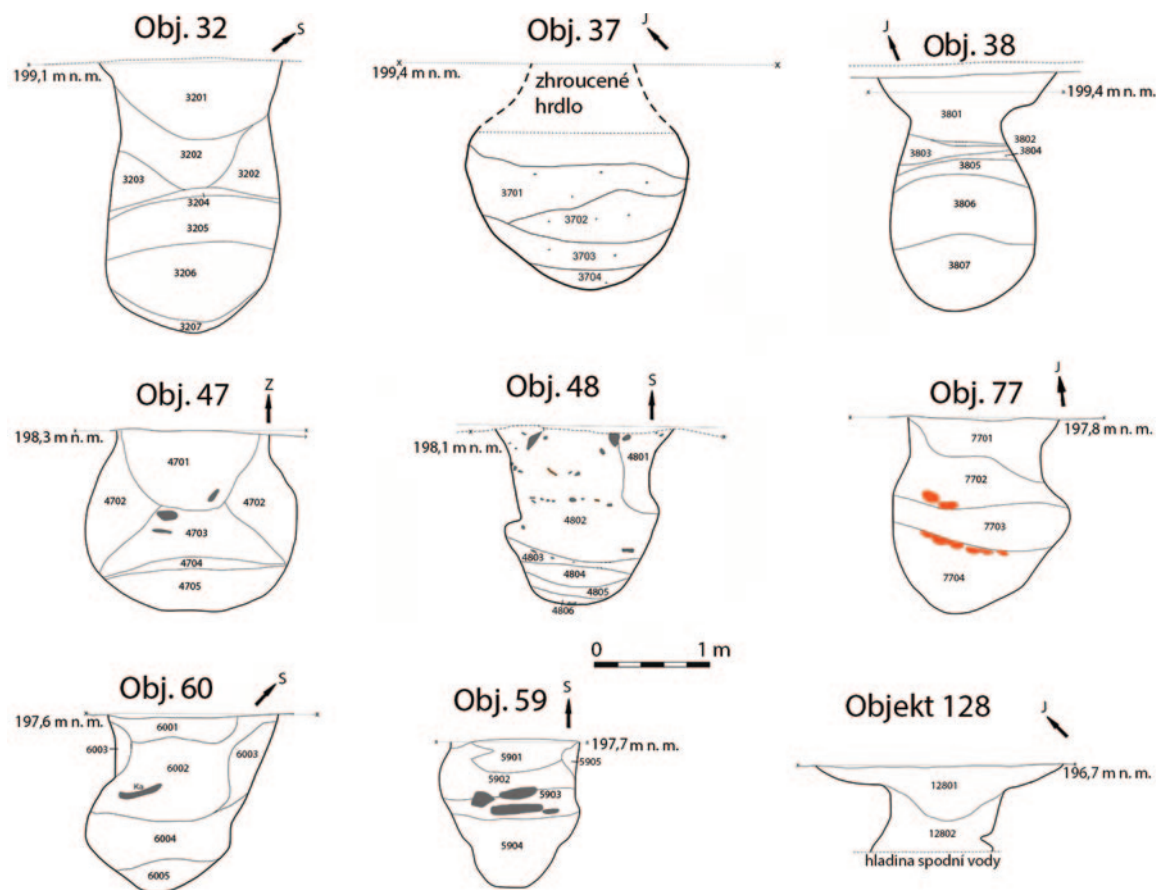
Jámy jsme pracovně rozdělili podle jejich velikosti na obilnice a sklípky (Beranová 1980, 205–207).

2.2.1. Obilnice (obr. 7)

Objekt 32: vakovitá jáma s lehce zúženým hrdlem a rozevřeným ústím, hloubka 238 cm, průměr sila 150 cm, průměr hrdla 128 cm, průměr okraje 155–160 cm. Zásyp vícevrstvý, nalezeny tři nezdobené zlomky středohradištní keramiky s obsahem slídy.

Objekt 37: hruškovitá jáma se zúženým hrdlem, ústí se zhroutilo dovnitř, hloubka 198 cm, průměr obilnice 190 cm, průměr hrdla 90 cm, okraj kruhový. Zásyp vícevrstvý, pět zlomků středohradištní keramiky ze svrchní vrstvy do hloubky 40 cm.

Objekt 38: hruškovitá jáma se zúženým hrdlem a rozevřeným ústím, hloubka 212 cm, průměr obilnice 127 cm, průměr hrdla 77 cm, okraj oválný 136 × 176 cm. Zásyp vícevrstvý, bez nálezů.

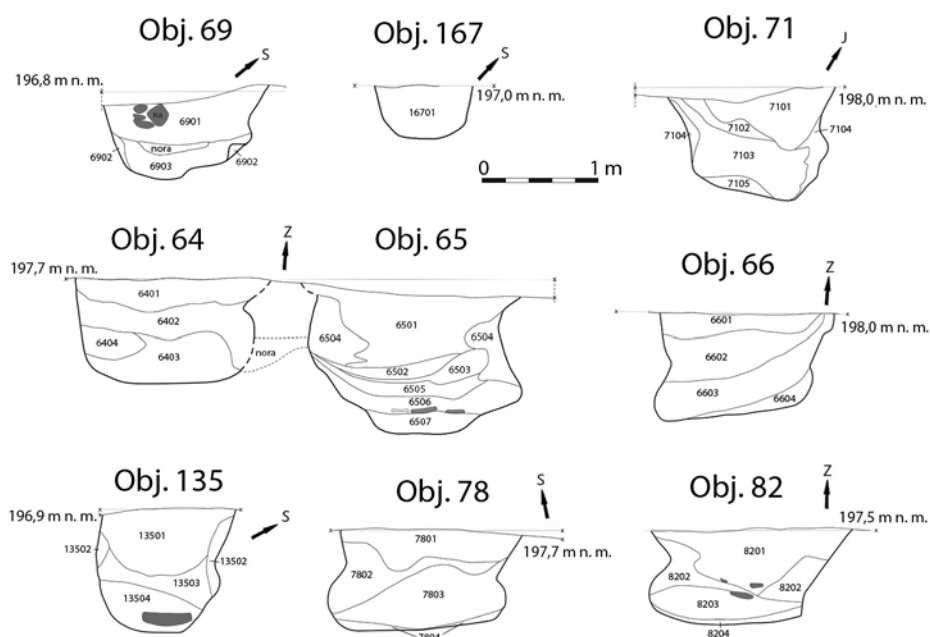
Obr. 7. Ješín, okr. Kladno. Řezy zásobními jámami-obilnicemi. Podle *Kraus – Malyková 2021* sestavila D. Frolíková.

Objekt 47: bombovitá jáma se zúženým hrdlem, hloubka 155 cm, průměr obilnice 180 cm, průměr ústí 130 cm, hloubka 157 cm. Zásypové vrstvy 4701–4704 poskytly relativně větší soubor střepů, z nichž z vrstvy 4703 se podařilo slepit celý profil hrnce kromě dna. Výzdoba hřebenovými pásy a vlnicemi převažovala, avšak slepený hrnec je zdoben na výduti jednohrotým rydlem, zatímco jeho okraj (jediný zdobený z celého výzkumu) byl zdoben hřebenovými vpichy. Zásyp obsahoval také soubor zvířecích kostí – kromě koz a ovcí také koňské, kura domácího, kosti končetin kotěte a raritní kostru ropuchy z vrstvy 4704 (*Kovačiková 2020*), která zřejmě do zpoila zasypané jámy spadla a zahynula tam.

Objekt 48: hruškovitá jáma, hloubka 152 cm, průměr obilnice 130 cm, průměr hrdla 115 cm, plynule přechází v rozevírající se ústí, max. průměr 150 cm. Ve všech úrovních zásypu byly nalezeny zlomky středohradištní keramiky vyráběné z jemnozrnné masy obohacené jemně mletou slídou, s vnějším povrchem zhlazeným, s okraji obtáčenými, výzdobou hřebenovým rydlem, v jednom zlomku dna byl důlek po ose hrncířského ručního kruhu. V hloubce 70–80 cm byl uložen (vhozen nebo pochován?) pes, z něhož se zachovala téměř celá kostra. Podle osteologického posudku se jedná o dospělého samce psa střední velikosti (kohoutková výška 53–58 cm). Posudek rovněž konstatuje zhojené fraktury tří žeber a další patologie jako srůsty dvou bederních obratlů a výrůstky (osteofyty) na některých kostech. Zajímavostí je nález rozpadlé holenní kosti pleistocenního nosorožce srstnatého.

Objekt 59: vakovitá jáma, hloubka 127 cm, průměr obilnice 100 cm, průměr ústí 110 cm. Vedle zlomků středohradištní keramiky zdobené hřebenovými pásy a vlnicemi, s šikmými až vodorovně vykloněnými okraji se v hloubce 40–60 cm našly dva celé žernovy-běhouny na sobě a vedle nich zlomky dalších. Byly vhozeny do jámy již z poloviny zasypané.

Objekt 60: jáma vakovitá, hloubka 154 cm, průměr obilnice 124 cm, průměr hrdla 84 cm, průměr okraje 110 cm. Částečně zhroucená stěna hrdla s okrajem nasedá na výplň nad polovinou výšky obilnice. Ojedinelé zlomky středohradištní keramiky zdobené hřebenovými pásy a vlnicemi, s šikmými okraji, byly nalezeny v zásypu nade dnem a v zásypu hrdla. Do zásypu hrdla byly vhozeny poloviny žernovu.

Obr. 8. Ješín, okr. Kladno. Řezy zásobními jámami-sklípký. Podle Kraus – Malyková 2021 sestavila D. Frolíková.

Objekt 77: hruškovitá jáma se zúženým hrdlem a rozevřeným ústím, hloubka 170 cm, průměr obilnice 150 cm, průměr hrdla 110 cm, průměr ústí 130 × 110 cm. Ve všech čtyřech vrstvách zásypu se našly zlomky keramiky, kromě hrnců to byly i misky s rozevřeným přímým okrajem bez hrdla, výzdoba byla vesměs rytá hřebenovým nástrojem v kombinacích vlnic a vodorovných pásů. Mezi zvířecími kostmi je zajímavá částečně opracovaná polovina srnčího parohu a části kostry kotěte kočky domácí (končetiny, lebka s krčním obratlem, Kovačiková 2020).

Objekt 128: zásobnice (?) byla v hloubce 76 cm zaplavena spodní vodou, v místech, kde hrdlo přecházelo v rozšířenou část. Průměr hrdla 80–90 cm, okraj se jevil jako oválný o rozměrech 120 × 210 cm, jeho zásyp splýval s kulturní vrstvou. Nalezeno bylo sedm nezdobených zlomků raně středověké keramiky z horních 40 cm zásypu.

2.2.2. Sklípký (obr. 8)

Objekt 64: půdorys oválný 130 × 160 cm, stěny mísovitě, na severní až východní straně narušené zvířecí norou do esovitěho profilu, dno v hloubce 90 cm. V hloubce 60 cm byly ve vrstvě okrového zahliněného písku uloženy žernov, červený kámen, jeden atypický středohradištní střepek a čtyři zlomky železného předmětu, snad nože nebo srpů.

Objekt 65: jáma byla zahlobena 50 cm východně od objektu 64 a byla porušena pokračováním téže nory. Půdorys kruhový o průměru 270–280 cm, stěny esovitě profilace, mísovitě dno v hloubce 120 cm. Po ztrátě funkce zásobnice sloužila jáma jako odpadní, jak dokládají její spodní vrstvy (kontexty 6507 až 6505), obsahující vysypanou mazanici a zvířecí kosti. Z horních zásypových vrstev pochází skromná kolekce keramických zlomků (kontexty 6501 až 6503), mezi nimi dva vodorovně vyhnuté okraje a zlomky výdutí zdobených hřebenovými pásy a vlnicemi.

Objekt 66: na povrchu půdorys oválný 90 × 150 cm, stěny lehce esovitě profilace, dno v hloubce 80–93 cm. Vstupní otvor je sice dosti úzký, ale to by pro funkci zachování chladného prostředí v létě bylo právě výhodné. V povrchové vrstvě 0–10 cm bylo nalezeno šest zlomků středohradištní keramiky.

Objekt 69: jáma se vyrýsovala na profilu objektu 5 v jeho jihozápadním cípu, kde její zásyp nasedal na zásyp objektu 5. Půdorys oválný 160 × 100 cm, hloubka 80 cm, stěna šikmá, v místě, kde narušila objekt 5 je esovitá. V celém objektu byly nalezeny jen čtyři zlomky keramiky, jeden s výzdobou obvodového pásu rytého hřebenovým rydlem.

Objekt 71: na povrchu půdorys oválný 90 × 140 cm, stěny esovitě profilace, dno v hloubce 100 cm. Vedle zlomků pravěké keramiky nalezené ve vrstvě vyplňující spodní polovinu zásobnice (kontext 7103) byly ve vrstvě v horní části jámy (kontext 7101) a v promíšené vrstvě u stěn hrdla zásobnice (kontext 7104) do hloubky 30 cm nalezeny nevýrazné zlomky středohradištní keramiky.

Objekt 78: na povrchu půdorys kruhový o průměru 160–130 cm, stěny esovité profilace, mísovité dno v hloubce 80 cm. Hrdlo vyplňovala do hloubky 20–30 cm vrstva (7801), v níž byly nalezeny nepočtené zlomky středohradištní keramiky.

Objekt 82: na povrchu půdorys kruhový o průměru 160–170 cm, stěny původně esovité profilace, místy sesuté, mísovité dno v hloubce 80 cm. Pravděpodobně jde o pravěkou zásobnici, do níž byla zahlobena jáma, v jejíž výplni (kontext 8201) do hloubky 50 cm byly nalezeny nepočtené zlomky středohradištní keramiky staršího rázu a přeslen.

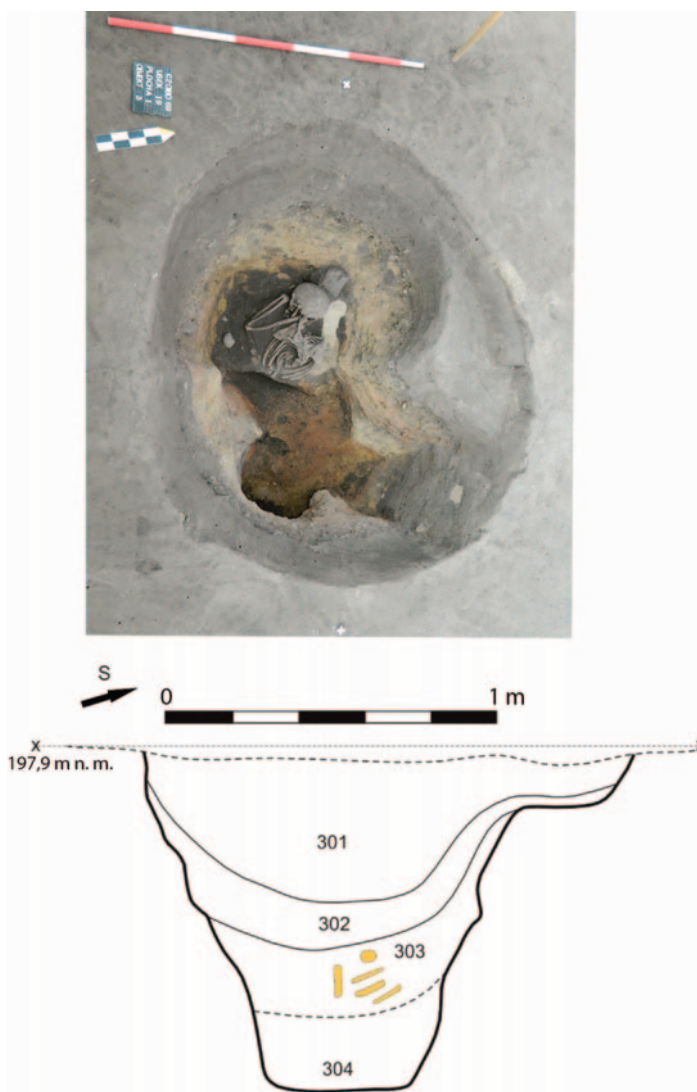
Objekt 135: na povrchu půdorys oválný 100 × 140 cm, stěny původně esovité profilace, místy sesuté, mísovité dno v hloubce 106 cm. Na dně ležel běhoun žernovu, ve všech vrstvách zásypu byly nalézány jednotlivé zlomky keramiky zdobené hřebenovým rydlem.

Objekt 167: objekt byl rozpoznán po vybrání zásypu pravěkého hliníku (objekt 153), z jehož dna v hloubce 38 cm se zahluovalo dno pravidelně mísovité jámy o průměru 100 cm do hloubky dalších 46 cm, tedy celkově 84 cm. Ze zásypu pochází pět nevýrazných zlomků keramiky spíše starohradištní.

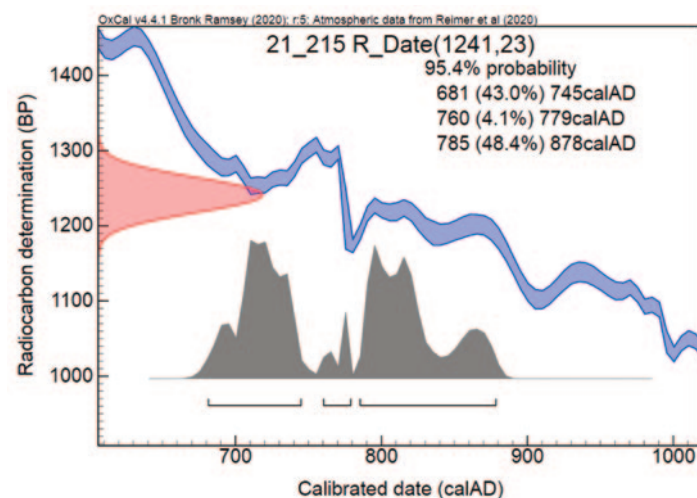
2.3. Pohřeb v sídlištní jámě

(obr. 9)

Objekt 3: jáma kruhového půdorysu na povrchu o průměru 150–170 cm se do hloubky 104 cm zužovala. V hloubce 70 cm ve druhé vrstvě zásypu odspoda (kontext 303) ležela v poloze na břicho horní polovina kostry. Z kostí bylo získáno datum ^{14}C v intervalu 681–878 n. l. Poloha nasvědčuje tomu, že tělo bylo do jámy vhozeno a poté zasypáno, nešlo o rituální pohřeb. Dolní polovina kostry byla odstraněna zvířecí norou, která pokračovala svisle až do hloubky 130 cm (objekt 67, 68). Zlomky keramiky zdobené hřebenovými pásy a vlnicemi byly nalézány jen ve dvou svrchních vrstvách zásypu. Interpretace objektu je obtížná, jáma by mohla být i pravěkého původu. Jisté je jen její využití pro uložení zemřelé v raném středověku, což potvrdilo datum ^{14}C (obr. 10).

Obr. 9. Ješín, okr. Kladno. Objekt 3 s kostrou. Foto L. Hájek.

Obr. 10. Ješín, okr. Kladno. Diagram datování ^{14}C z kostního kolagenu pohřbu v obj. 3. Podle Světlík 2021.

3. Interpretace sídlištních objektů a nálezových situací

Obytné objekty (*obr. 3 a 4*) zapadají do obvyklého typu slovanských zahloubených obydlí: jsou zhruba čtvercového půdorysu, dle rozdělení P. Šalkovského patří do skupiny IBA – domy s jedním sloupem nebo se dvěma sloupy podpírajícími střechu (obj. 130, 137 a 54, 62); u některých (obj. 49, 87, 100, 116, 133) umístění kúlů není jasné. Žádný půdorys však neodpovídá konstrukci s vícero sochovými sloupy, nebo naopak srubové konstrukci bez sochy, ani schématu s nosným sloupem uprostřed (výjimku by tvořil případ, že by kúlová jamka na rozhraní obj. 49 a 100 patřila do obj. 100). Domy s plochou menší než 9 m² počítá P. Šalkovský mezi malé, za obvyklou velikost považuje 9–12 m², započítává ovšem jak domy na hradištích, tak na venkovských sídlištních (*Šalkovský 2001*, 18–21). Ješín s rozsahem ploch 7,07–10,5 m² zřejmě dokládá bydlení prostých vesničanů. Ke konstrukci střechy ani umístění dveří se na základě zjištěných nálezových situací nelze vyjadřovat.

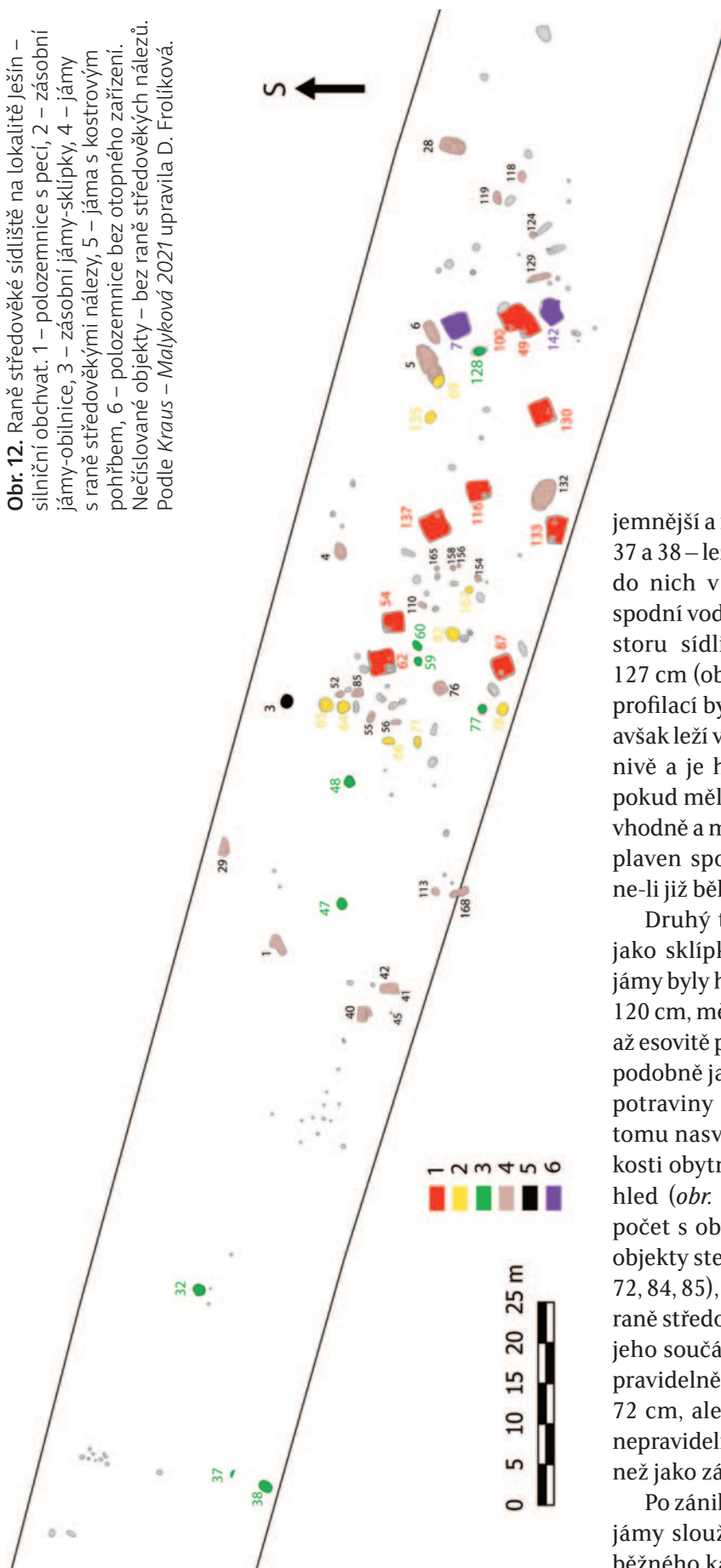
Obr. 11. Ješín, okr. Kladno. Pece: a – v obj. 54, b – v obj. 133. Foto L. Hájek.

Pece byly v Ješíně stavěny z kamenných ploten postavených na výšku (*obr. 11*). Podle petrografického posudku jsou vesměs z hornin místního původu – pískovců a arkózových pískovců (*Zavřel 2021*, 149–158). Kvůli výhřevnosti byly doplňovány valouny bazaltu, které mají původ v sopce Slánská hora, odkud je vyplaval v geologické minulosti Červený potok. Při jejich sběru se mezi ně občas přimíchaly obvyklé říční valouny. Kameny jsou často očázené nebo propálené do červena až fialova. V obj. 100 se zachovala mazanice omazávka vnějšíku pece. Na základě terénní situace se zdá, že výhřevné kameny tvořily klenbu pece a po zániku obydlí se zřítily mezi kamenné plotny tvořící její stěnu. Zajímavé je, že ani v jediném případě nebyla pec umístěna v nejchladnějším severním rohu, nýbrž převažuje umístění v západním rohu, následuje jižní roh a jednou východní. Většina pecí stála přímo na podlaze, pouze v objektech 62 a 116 byla postavena v zahloubeném prostoru. Dvě otopná zařízení v jedné polozemnici jako v obj. 133 se občas vyskytují, jednoznačné vysvětlení však není.

Zásobní jámy můžeme rozdělit na dva druhy: menší, běžně se vyskytující už od pravěku, a velké obilnice. Obilnice byly jámy hruškovitého, vakovitého nebo bombovitého tvaru se zúženým hrdlem, hluboké nejméně 100 cm, obvykle však přes 150 cm, v nichž byla uchovávána zásoba většího objemu obilí na delší dobu, zpravidla přes zimu, za nepřístupu vzduchu (*Kudrnáč 1970*, 89–96). Charakteristické je do země

vypuklé dno (konvexní) a zúžené hrdlo. Ústí a hrdlo se někdy zřítily dovnitř, jindy byly narušeny půdními procesy, činností člověka nebo živočichů. V případě porušených objektů je třeba mít na paměti, že naše dělení je jen pomůckou při zkoumání již mrtvé kultury, která nemusí postihnout všechny odstíny živé kultury. Dvě zásobnice v Ješíně mají sice bombovitý tvar, ale jsou mělké (objekt 37 a 47). U jámy 37 došlo ke zhroucení horní části, u jámy 47 nevíme, proč hrdlo chybí. Při porovnání *obr. 7 a 12* je vidět závislost velikosti a hlavně hloubky jámy na tom, v jaké poloze byla vyhloubena: tři největší – nejob-

Obr. 12. Raně středověké sídliště na lokalitě Ješín – silniční obchvat. 1 – polozemnice s pecí, 2 – zásobní jámy-obilnice, 3 – zásobní jámy-sklípky, 4 – jámy s raně středověkými nálezy, 5 – jáma s kostrovým pohřbem, 6 – polozemnice bez otopného zařízení. Nečíslované objekty – bez raně středověkých nálezů. Podle Kraus – Matyková 2021 upravená D. Frolíková.

jemnější a nehlubší (198–238 cm) obj. 32, 37 a 38 – leží výše nad sídlištěm a nemohla do nich v žádném případě proniknout spodní voda. Jámy 47, 48 59, 60 a 77 v prostoru sídliště jsou menší, hloubek od 127 cm (obj. 59) do 170 cm (obj. 77). Svou profilací by mezi obilnice patřil i obj. 135, avšak leží v části sídliště klesající k potoční nivě a je hluboký jen 106 cm. Obj. 128, pokud mělo jít o obilnici, byl umístěn nevhodně a můžeme předpokládat, že byl zaplaven spodní vodou brzy po vykopání, ne-li již během výkopu.

Druhý typ zásobních jam lze označit jako sklípky (Beranová 1980, 207). Tyto jámy byly hluboké zpravidla od 80 do 100–120 cm, měly víceméně rovné dno a svislé až esovitě prohnuté stěny. Sloužily pravděpodobně jako chladný sklep, uchováající potraviny určené k průběžné spotřebě; tomu nasvědčuje i jejich umístění v blízkosti obytných polozemnic. Na první pohled (obr. 12) je nápadný jejich shodný počet s obytnými polozemnicemi; jenže objekty stejného typu, ale bez nálezů (obj. 72, 84, 85), ležící při západním okraji jádra raně středověkého sídliště, mohly být také jeho součástí. Jámy 55–58, 63, 72, 85, nepravidelně oválného obvodu, hloubek 62–72 cm, ale s nerovným dnem a stěnami nepravidelně měnícími sklon, mohly spíše než jako zásobní sloužit jako odpadní.

Po zániku své primární funkce obvykle jámy sloužily k odklizení odpadu; nejen běžného každodenního, z něhož se ucho-

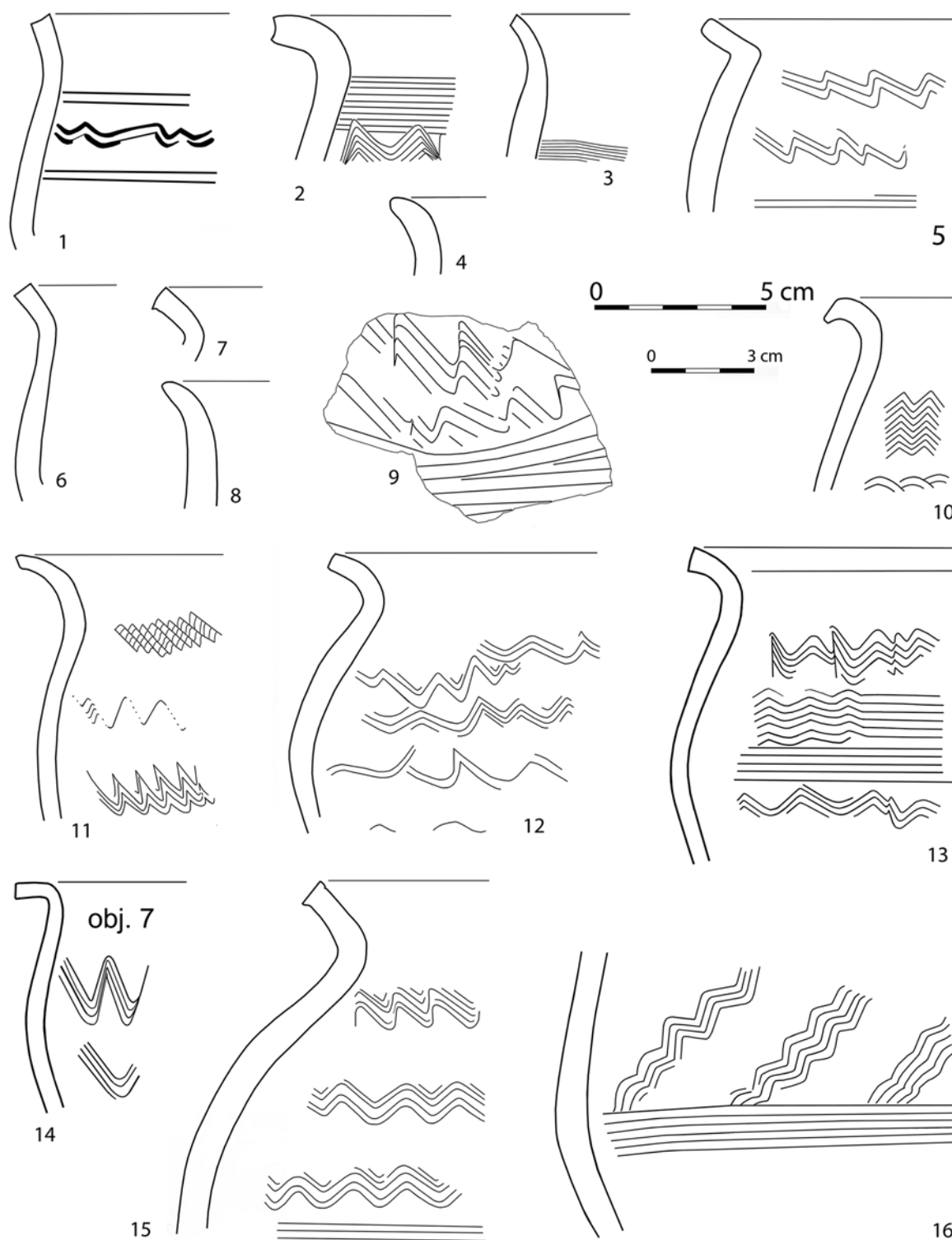
valy zvířecí kosti a střepy nádob, ale i k jednorázovému výhozu věcí vyřazených z používání. To ukazují kusy mazanice, žernovy, ale též zahrabání psi zdechliny v jámě 48.

Výjimečným případem je pohřeb, nebo spíš pohození pozůstatků ženy do jámového objektu 3, obličejem k zemi (*obr. 9*). Žena, zemřelá ve věku do 30 let, malé postavy (výška 143,3 cm), měla pravou polovinu obličeje postavenou níže než levou, zhojenou zlomeninou žebra a další asymetrie v kosti křížové (*Zazvonilová 2021*). Lidské ostatky na sídlištních lokalitách se v raném středověku objevují (*Tomková 2003; 2010*), často jde ale o důsledek bojů o hradiště. Nerituální uložení těla v sídlištním objektu je jinak jevem zcela okrajovým (*Lutovský 2010*, 170–172). Nejznámějším případem z českého prostředí je vhození dvou jedinců, muže a ženy, do zásobnice v Lochovicích, okr. Beroun, a jejich zasypání kameny. Interpretace tohoto nálezuse nejčastěji pohybuje v oblasti trestu, vyřazení z komunity apod. (*Lutovský – Matoušek – Stolz 2002*). Nerituální pohřby jsou známy i z Moravy (např. *Krupičková 2010; Přichystalová 2010*; naposledy *Galuška et al. 2024*). V případě ženy z Ješina lze uvažovat nad tím, že pro svůj nápadně nesouměrný obličej a možné další anomálie na nedochované dolní polovině těla mohla být považována za osobu vládnoucí magií, tedy nebezpečnou pro vesnickou pospolitost, a proto se jí nedostalo řádného pohřbu.

4. Hmotná kultura

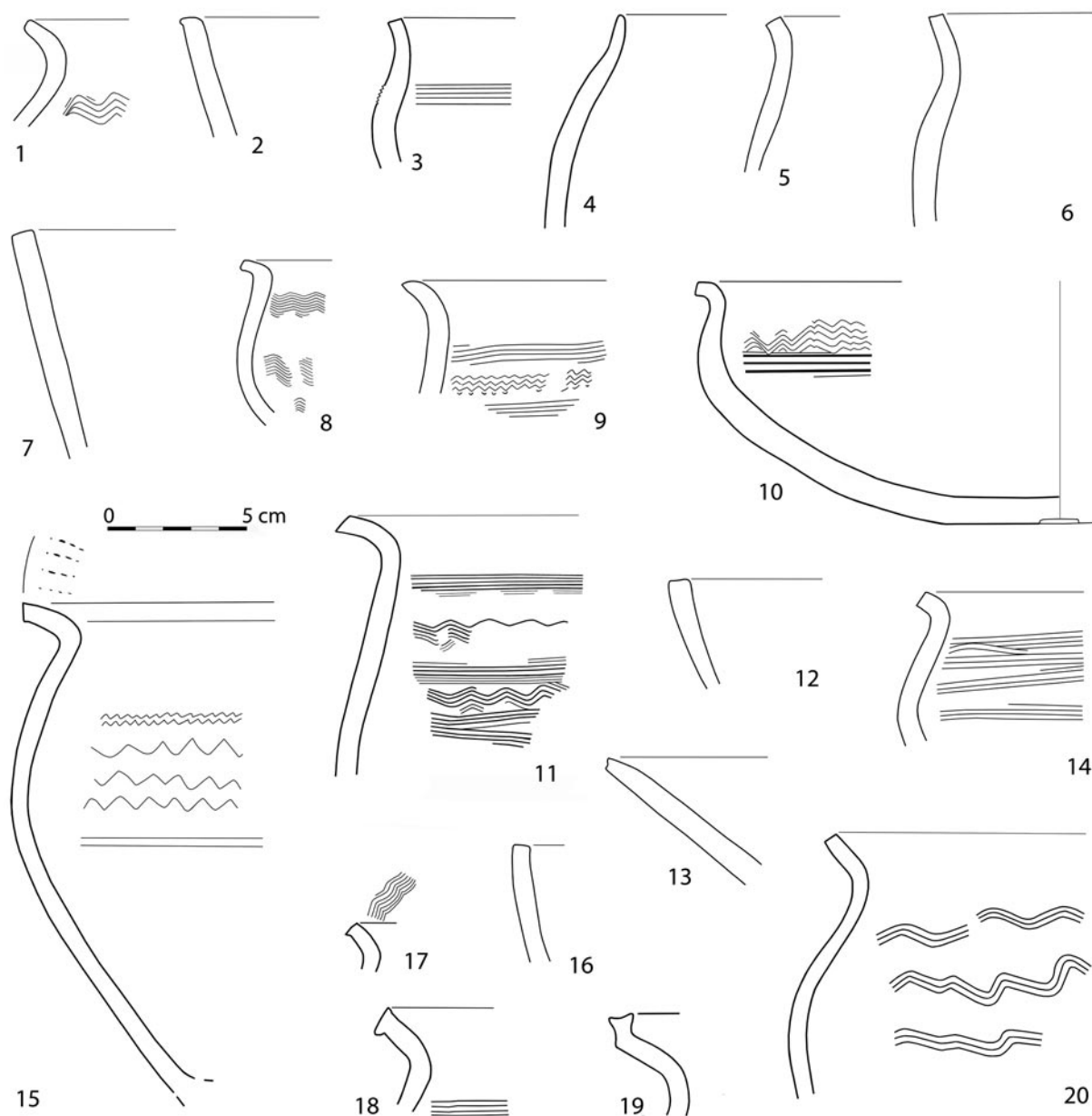
Nálezy hmotné kultury jsou chudé, což dokazuje, že sídlištní objekty byly opuštěny poklidně, nebyly v nich ponechány žádné cenné předměty. Kovové artefakty byly nalézány převážně na povrchu a většina jich je novověkého původu (dva bronzové kroužky a různé zlomky železných háčků a řetízků, pravděpodobně z postrojů). Pravěký nález reprezentují dva zlomky spony z doby železné. Jedině zlomky rozlámané železné pásky, nalezené v obj. 64, bezpečně patří ke zkoumanému raně středověkému sídlišti. Ležely v hloubce 60 cm, 30 cm nade dnem, spolu s celým běhounem žernovu a červeným kamenem (*Kraus – Malyková 2021*, 20). Dvojitý plechový pásek, široký 14,5–16 mm, byl spojen nýtkem a zpřehýbán do délky 8,8 cm, k rozlámání došlo zřejmě až v zemi. Funkci předmětu nelze zjistit.

Při nepřítomnosti lépe datovatelných kovových předmětů jsme odkázáni na užitkovou keramiku, nalezenou výhradně ve zlomcích. Převažovaly hrncovité tvary, méně bylo misek (*obr. 14:2,7,10,12,13*), avšak žádný celý tvar se nepodařilo sestavit. Keramika je poměrně jednotná, absolutně převažuje výzdoba hřebenovým rydlem, zpravidla vícenásobnou kombinací vlnic a obvodových pásů. Byla vyráběna v ruce z jemnozrnného těsta, často s příměsí jemně rozemleté slidy, obtáčen byl pouze okraj. Povrch na vnější straně byl potírán šlikrem (voda s hlínou, v níž si hrncíř při práci namáčí ruce) kvůli zahlázení ostrých vyčnívajících zrn, povrch uvnitř zůstával jemně drsný. Dna jsou silnostěnná, stěny obvykle středně silné (5,1–8,9 mm). Neobjevila se žádná značka na dně, pouze dvakrát důlek po ose desky ručního kruhu. Okraje byly vesměs tvarovány jednoduše, jsou oblé nebo seříznuté, různě vykloněné. Ani soubory ze superpozice obj. 49 a 100 neprokázaly žádný zásadní rozdíl, i kvůli jejich malému množství (*obr. 13:1–4,5–9*). Důležitá je, že se nevyskytl žádný límcovitý okraj (srovnej *Bartošková 1997*) a výzdoba jednohrotým rydlem je zcela ojedinělá (*obr. 14:15*). To posouvá celý nálezový soubor hlouběji do 9. století. Obtížnější je stanovení počátku osídlení: rozhodně spadá ještě do 8. století, při absenci lépe datovatelných předmětů je však neřešitelnou otázkou, jak hluboko. Relativně „starohradištní“ charakter vykazuje tvarování okraje zlomků z obj. 5 a 167 (*obr. 14:4–6*), na pomalou rotaci ručního kruhu ukazuje přerušovaná vlnice na výduti z obj. 76 (*obr. 13:19*) a z polozemnice obj. 54 (*obr. 13:12*). Keramická hmota je však stejná jako u typologicky mladších kusů. Typologicky nejmladší se jeví keramika z obj. 59. Velmi dobře s keramikou z Ješina koresponduje keramika z nálezů z r. 1964 ze sousedních Velvar (*Hrdlička – Vencl 1976*, tab. I), zatímco nálezy ze záchranných akcí L. Varadzina z r. 2004, s profilovanými okraji a výzdobou vedle hřebenového také jednohrotým rydlem, jsou mladší – středohradištní, spíše z jeho mladšího horizontu (*Varadzin 2004*, *obr. 3*). Keramika srovnatelná s ješínskou z blízké Budče je kladena do starohradištního období (*Bartošková 2014*, *obr. 8*). Vzdálenější analogie pocházejí z Prahy-Liboce (*Profantová 2016*, *obr. 10*), Prahy-Čimic, Ďáblic, Malé Strany a Bubence (*Profantová 2016*, *obr. 11 a 12*). Plně srovnatelná je keramika z Ješina také s keramikou z nejlépe známého regionu Pošembeří (*Bubeník 1998; Profantová 1998; Tomková 1998*). Avšak ani tyto starší nálezy, ani nálezy souborů keramiky z no-

Obr. 13. Ješín, okr. Kladno. Výběr keramiky z polozemnic. 1–4 – obj. 100; 5 a 15 – obj. 62; 6–9 – obj. 49; 10 a 16 – obj. 116; 11–12 – obj. 54; 13 – obj. 137; 14 – obj. 7. Kresba D. Frolíková.

vých výzkumů na hradišti Tismice (*Profantová et al. 2020*) neprokázaly lepší datovací schopnost podomácky vyráběné keramiky než v rozsahu století, v našem případě 8.–9. stol. V případě Ješina je to podpořeno také datem ¹⁴C pro pohřeb v obj. 3. Ojedinelou pozdější přítomnost lidí na lokalitě dokládají tuhový střep zásobnice z povrchu obj. 8 nebo povytažený profilovaný okraj z obj. 45 (*obr. 14:18*), které patří do mlado- až pozdněhradištního období.

Obr. 14. Ješín, okr. Kladno. Výběr keramiky z jam. 1–2 – obj. 4; 3–4 – obj. 5; 5 – obj. 2; 6 – obj. 167; 7–9 – obj. 28; 10 – obj. 132; 11–13 – obj. 77; 14 – obj. 42; 15 – obj. 47; 16 – obj. 3; 17–18 – obj. 59; 19 – obj. 45; 20 – obj. 76. Kresba D. Frolíková.

Vedle keramiky jsou hojně nálezy kusů propálené mazaniny ze stěn dřevěných domů. Kusy rovné omazávky stěn jsou silné průměrně 25 mm, jejich vnější strana bývá rovně vyhlazená a jsou v ní otvory po vypálených stéblech a zrnech, vnitřní strana nese oblé otisky kůlů.

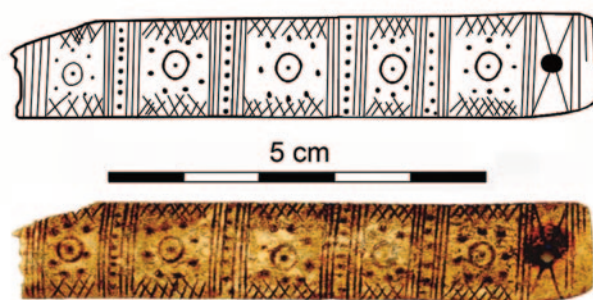
Ojedinelým nálezem jsou zlomky masivního tvrdě propáleného kusu mazanice ve tvaru širokého nerovného kužele se středovým otvorem a plochou základnou (*obr. 15*). Základna má průměr cca 40 cm, středový otvor má průměr 8,4 cm, výška předmětu je 8–9 cm. Základnu tvoří světlá, rovně vyhlazená plocha, zaoblenou hranou přecházející do šedočerně zakouřené, nerovné plochy kuželovitě se zvedající vzhůru. Z očouzené strany je přechod do otvoru oblý, jako by ještě měkká hlína byla hlazena směrem k otvoru. Předmět byl nalezen ve výplni obj. 65 nade dnem spolu s dalšími kusy mazanice a se zvířecími kostmi (*Kraus – Malýková 2021, 20*). Interpretace tohoto ojedinelého předmětu je obtížná. Vodítkem může být tvar se středovým otvorem spolu s očázením nerovné strany: můžeme si představit, že předmět sloužil jako svrchní uzávěr/víko prostory s ohněm, ve které měl zůstat žár i kouř po nějakou dobu

uzavřen. Středový otvor mohl být po tu dobu utěsněn nebo mohl sloužit k regulaci odvodu kouře a tím intenzity hoření. Zda toto víko uzavíralo keramickou pec, udírnu nebo něco jiného, to už zjistit nelze.

Z kostěné a parohové industrie bylo nalezeno jediné šídlo v jámě 52 bez dalších nálezů a tedy nedatovatelné, v zásobnici 77 polovina parohu srnce o délce 110 cm, podélně ořezaného, tedy výrobní polotovár, a na povrchu obj. 153 ležela rytím bohatě zdobená kostěná obkladová destička (obr. 16). Téměř plochá obdélná destička o délce zachovalé části 78 mm a šířce 13 mm byla upevněna k podkladu nýtky, umístěnými ve dvou otvorech na koncích. Jediný zachovaný otvor je tmavě zahnědlý, nýtek tedy byl zřejmě železný a celý předmět je pravděpodobně raně středověkého stáří. Výzdoba rytá jemným hrotem je dělena do polí (zachováno pět), oddělených vždy dvěma trojicemi svislých rýh, mezi nimiž je svislá řádka vpichů. Uvnitř polí byly (kružítkem) vyryty kroužky s centrálním vpichem, obkroužené dalšími bodovými vpichy, a při zaobleném okraji destičky byly vyryty krátké křížící se rýžky. V posledním poli je na místě kroužku provrtán kruhový otvor pro nýtek a pole je ozdobeno dvěma rýhami křížícími se v místě otvoru. Zdobení kostěných a parohových předmětů rytým geometrickým ornamentem bylo běžné přinejmenším od doby bronzové; mezi nálezy ze sídlišť raného středověku se uvádějí nejčastěji zdobené hřebeny, obklady rukojetí nožů či břitev (parohové však bývají kulatého průřezu, *Hrubý 1957*, obr. 6), v případě nemožnosti určení funkce předmětu, na němž byly upevněny, jsou uváděny prostě jen jako zdobená destička z neznámého předmětu (*Kavánová 1995*, 113–378). Obkladová destička zdobená rytým geometrickým ornamentem z mladšího středohradištního období pochází z blízké Budče (*Bartošková 1995*, 57).

Obr. 15. Ješín, okr. Kladno. Mazanický artefakt. Foto D. Malyková, kresba D. Frolíková.

Obr. 16. Ješín, okr. Kladno. Zdobená kostěná destička. Foto i kresba D. Frolíková.

5. Sídliště v přírodním prostředí a obživa obyvatel

Jádro sídliště s obytnými polozemnicemi se rozkládalo na nejnižší, nejmladší terase Červeného potoka, tvořené fluviálními písčitými štěrky, písky a jíly (*Zavřel 2021*, obr. 20), výše po svahu už byly nalezeny jen jámy, kulové jamky a obilnice (obj. 48, 47, 32, 37 a 38). Podle polohy obilnic (obr. 7 a 12) můžeme vyvodit závěr, že obilnice nejvzdálenější od sídliště měly sloužit jako zásobárna osiva pro příští rok, lépe skrytá před případným nepřítelem, zatímco menší obilnice poblíž obydlí uchovávaly zásobu určenou k průběžné spotřebě.

Antrakologická analýza proplavených vzorků (*Kočár – Kočárová 2020*) ukázala výrazné zastoupení borovice, ale také přítomnost bučin s příměsí jedle, případně jedle/smrku v lesích v okolí; vyskytovala se také líska. Vedle původu uhlíků ze dřeva použitého na otop bylo v sídlištních objektech využíváno dřevo dubů především pro vertikální kulové konstrukce, borovice zase pro horizontální, tedy pro trámy stropu, resp. krovu. Podle výsledků analýzy lze předpokládat v okolí zkoumaného sídliště převahu svět-

lých otevřených lesních porostů (doubravy s vyšším podílem světlomilné borovice), silně ovlivněných lesní pastvou, která potlačovala keřové patro. Nízký podíl dřevin nivních porostů (potočních jasenin) asi indikuje odlesnění nivy Červeného potoka (vznik nivních pastvin či luk), případně převahu písčitých a štěrkovitých sedimentů.

Analýza zvířecích kostí (Kovačiková 2020) ukázala běžné zastoupení hospodářských zvířat – nejpočetnější jsou kosti prasat, druhé jsou kosti skotu. Zatímco u skotu byly poráženy starší kusy (rozmezí 2 až 10 let, na třetině kostí okus psími zuby), prasata byla naopak porážena mladá, ve věku 18–30 měsíců. Kostí ovcí a koz vykazují různý věk porážky. Lopatka s proraženým otvorem na zavěšení plece naznačuje možné zavěšení kusu pro využití. Koňské kosti byly nalezeny jen ve třech objektech, a to rozseknuté kosti prstů a po jednom exempláři jiných kostí. Z drůbeže je doložen chov kura domácího. Zajímavostí je nález kostí kořat ve dvou jámách (obj. 47 a 77). Na způsob využívání zvířat ukazuje věk porážky – prasata jsou chována na maso, u přežvýkavců je hlavní produkce mléka, u ovcí vlny, přičemž některé kusy mohly být poráženy již v mládí na maso. Podle toho, že kosti všech vyjmenovaných druhů se objevují ve výplni zásobnice 47, sloužila zřejmě druhotně po nějakou dobu k odhazování „řeznického“ odpadu. K tomu ji činilo vhodnou umístění dost blízko na pohotovému vynášení odpadu během dne a zároveň dost daleko od domů na to, aby zápach a mouchy nadměrně neobtěžovaly obyvatele.

6. Závěr

Rozsah sídliště neznáme, jistý je pouze jeho východní okraj nad potoční nivou a západní na stoupajícím svahu. Proto nemůžeme ani spekulovat o tom, kolik lidí zde žilo. Obytné polozemnicové domy jsou uspořádány ve dvou řadách: řada objektů 62 – 54 – 137 – 116 – 100/49 lemuje volný prostor severně od ní, jižnější řada 49/100 – 130 – 133 – 87 je mírně obloukovitá (obr. 12). Vzhledem k superpozici domů 49 a 100 logicky vzniká otázka, zda jde o dvě časově posunutě fáze osídlení. Podle výskytu více vykloněných a profilovanějších okrajů keramiky z obj. 54, 62, 116 a 137 by se mohlo zdát, že tyto domy patří k mladší fázi osídlení, avšak z obj. 87, 130 a 133 nemáme žádné větší a nepoškozené okraje, které by umožnily srovnání. Navíc jeden okraj ze stratigraficky staršího obj. 100 (obr. 13:2) je typologicky mladší než okraje ze stratigraficky mladšího obj. 49 (obr. 14:6–8).

Při pohledu na prozkoumanou část sídliště se nabízí představa, že severně od volné plochy (s jámou 4) sídliště pokračovalo paralelní řadou domů doprovázených hospodářskými objekty a onen volný prostor by tak byl svého druhu „návsí“. Za současného stavu poznání jde však jen o spekulaci.

Osídlení můžeme klást rámcově do 2. poloviny 8. až 1. poloviny 9. století, přičemž nelze vyloučit přesah až do třetí čtvrtiny 9. století, neboť podomácká výroba užitkové keramiky ve vesnickém prostředí byla konzervativní.

Pozdější ojedinělou lidskou přítomnost na lokalitě dokládá tuhový střep zásobnice z povrchu obj. 8 nebo povytažený profilovaný okraj z obj. 45 (obr. 14:19), které patří do mlado- až pozdněhradištního období. V této době už osídlení patřilo k širšímu zemědělskému zázemí blízkého hradiště Budeč.

Prameny a literatura

- Bartošková, A. 1995: Die Knochen und Geweihindustrie aus der Vorburg des frühmittelalterlichen Budeč – Lage Na Kašně. Památky archeologické 86, 21–62.
- Bartošková, A. 1997: Keramický soubor z počátků raně středověkého osídlení budečského předhradí. Památky archeologické 88, 111–141.
- Bartošková, A. 2014: Budeč. Významné mocenské centrum prvních Přemyslovců.
- Beranová, M. 1980: Zemědělství starých Slovanů. Praha.
- Bubeník, J. 1998: Ein Beitrag zur Erkenntnis des Klučover Horizontes. Památky archeologické 89, 230–266.
- Galuška, L. – Langer, J. – Roblíčková, M. – Tvrdý, Z. 2024: Raněstředověký „nerituální“ pohřeb ženy z Modré u Velehradu na Uherskohradištsku. In: M. Holešáček – J. Zábojník (eds.), Medieval Stories. In Honor of Gabriel Fusek. Slovenská archeológia – Supplementum 3. Nitra, 75–94.

- Hrdlička, L. – Vencl, S. 1976:* Hradištní a středověké osídlení ve Velvarech, okr. Kladno. *Archeologické rozhledy* 28, 655–659, tab. I.
- Hrubý, V. 1957:* Slovanské kostěné předměty a jejich výroba na Moravě. *Památky archeologické* 48, 118–217.
- Kavánová, B. 1995:* Knochen- und Geweihindustrie in Mikulčice. *Studien zum Burgwall von Mikulčice I.* Brno, 113–378.
- Kočárová, R. – Kočár, P. 2020:* Ješín (okr. Kladno). Obchvat I/16 Slaný – Velvary, úsek 19. Nálezová zpráva o antropologické analýze. In: M. Kraus – D. Malyková, Výzkum na obchvatu Slaný–Velvary I/16. Plocha 19. Nálezová zpráva o terénním archeologickém výzkumu. *Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., AMČR C-201807692.*
- Kováčiková, L. 2020:* Nálezy zvířecích kostí ze Slaného–Velvar. In: M. Kraus – D. Malyková, Výzkum na obchvatu Slaný–Velvary I/16. Plocha 19. Nálezová zpráva o terénním archeologickém výzkumu. *Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., AMČR C-201807692.*
- Kraus, M. – Malyková, D. 2021:* Výzkum na obchvatu Slaný–Velvary I/16. Plocha 19. Nálezová zpráva o terénním archeologickém výzkumu. *Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., AMČR C-201807692.*
- Krupičková, Š. 2010:* Sonda do problematiky nestandardního pohřbívání v kontextu raně středověkých sídlišť na Moravě. In: Hroby, pohřby a lidské pozůstatky na pravěkých a středověkých sídlištích. *Živá archeologie – Supplementum 3.* Hradec Králové, 194–199.
- Kudrnáč, J. 1970:* Klučov. Staroslovanské hradiště ve středních Čechách (K počátkům nejstarších slovanských hradišť). Praha.
- Lutovský, M. 2010:* Jak byli Božej s Bořutem jako hovada hozeni do jámy. Pobití a padlí v sídlištních situacích českého raného středověku. In: Hroby, pohřby a lidské pozůstatky na pravěkých a středověkých sídlištích. *Živá archeologie – Supplementum 3.* Hradec Králové, 168–172.
- Lutovský, M. – Matoušek, V. – Stolz, D. 2010:* Lochovice v raném středověku: hradiště a podhradí. *Archeologie ve středních Čechách* 6, 499–515.
- Profantová, N. 1998:* Zu den Anfängen der frühmittelalterlichen Burgwallanlage aufgrund des Ausgrabungen von J. Kudrnáč. *Památky archeologické* 89, 303–364.
- Profantová, N. 2016:* Chronologie časné slovanského a starohradištního osídlení Čech na příkladu Prahy a jejího zázemí. In: I. Boháčová – M. Šmolíková (eds.), *Praha archeologická. Archaeologica Pragensia – Supplementum 3.* Praha, 129–146.
- Profantová, N. – Křivánek, R. – Fikrle, M. – Zavřel, J. 2020:* Tismice jako produkční a nadregionální centrum Čech 8. a 9. století. *Památky archeologické* 111, 193–271.
- Přichystalová, R. 2010:* Nerituální pohřeb muže z jižního předhradia na Pohansku při Břeclavi. In: Š. Ungerman – R. Přichystalová (eds.), *Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřinskému k 60. narozeninám.* Praha, 139–150.
- Světlík, I. 2021:* Výsledky radiouhlíkového datování. In: M. Kraus – D. Malyková, Výzkum na obchvatu Slaný–Velvary I/16. Plocha 19. Nálezová zpráva o terénním archeologickém výzkumu. *Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., AMČR C-201807692.*
- Šalkovský, P. 2001:* Häuser in der frühmittelalterlichen slawischen Welt. Nitra.
- Tomková, K. 1998:* Quellen zur Erkenntnis der frühmittelalterlichen Besiedlung in Katastren Tismice und Mrzky. *Památky archeologické* 89, 267–302.
- Tomková, K. 2003:* Lidské ostatky v raně středověkých situacích v Čechách. *Archeologie ve středních Čechách* 7, 573–604.
- Tomková, K. 2010:* Raně středověké lidské ostatky v sídlištních situacích v Čechách. In: Hroby, pohřby a lidské pozůstatky na pravěkých a středověkých sídlištích. *Živá archeologie – Supplementum 3.* Hradec Králové, 182–193.
- Varadzin, L. 2004:* Velvary. Nálezová zpráva č. j. 8814/04, *Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.*
- Zavřel, J. 2021:* Silniční obchvat I/16 Slaný–Velvary. Vyhodnocení geologických a petrografických poměrů archeologicky zkoumaných ploch. In: M. Kraus – D. Malyková, Výzkum na obchvatu Slaný–Velvary I/16. Plocha 19. Nálezová zpráva o terénním archeologickém výzkumu. *Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., AMČR C-201807692.*
- Zazvonilová, E. 2021:* Antropologický posudek č. 1216. In: M. Kraus – D. Malyková, Výzkum na obchvatu Slaný–Velvary I/16. Plocha 19. Nálezová zpráva o terénním archeologickém výzkumu. *Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., AMČR C-201807692.*

An early medieval settlement near Ješín, Slaný District

In 2018, during a rescue excavation along the route of the road bypass between the towns of Slaný and Velvary, part of an early medieval settlement was unearthed (*Figs. 1 and 2*): 11 sunken-floored huts (9 of which were residential with heating facilities), twice as many storage pits, and a large number of various holes, including post and pole holes (some of which may have been of prehistoric date). The residential features (*Figs. 3 and 4*) represent the usual type of Slavic sunken-floored houses: they have a roughly square floor plan, with one or two poles supporting the roof, and only occupy a small area (7–10.5 m²). The heating facilities were ovens built from locally sourced rock (*Fig. 11*). The two sunken-floored houses lacking an oven (*Fig. 5*) were probably used for indeterminable economic purposes. The storage pits were both large granaries (*Fig. 7*) and smaller pits/cellars, the shape of which has been characteristic since prehistoric times (*Fig. 8*). While large granaries were used for long-term storage of grain, usually throughout the winter as seed for the next season, smaller pits probably served as cold cellars for storing food intended for immediate consumption. This might also be indicated by their placement near the residential sunken-floored houses (*Fig. 12*). An exceptional find is the burial, or rather the disposal, of the body of a deceased woman in pit 3, facing downwards; the lower half of the skeleton was unfortunately removed by an animal burrow (*Fig. 9*). According to anthropological analysis, the woman's face was visibly malformed and she also suffered from a spine defect. The bones yielded a ¹⁴C date in the range of 681–878 AD (*Fig. 10*).

An interesting artefact is represented by the fragments of a massive, hard-fired piece of clay in the shape of a wide, uneven cone with a central opening and a flat base (*Fig. 15*). The object has no analogues; judging from its shape, the central opening and the charred uneven side, it could have served as a top cover for an oven. An engraved bone tile was discovered on the surface of feature 153 (*Fig. 16*). The absence of objects which could provide archaeological dates suggests that the settlement was abandoned in a peaceful way. Only potsherds can be used to determine its chronological classification (*Figs. 13 and 14*). It can roughly be dated from the second half of the 8th to the first half of the 9th century.

English by *Jan Machula*

Fig. 1. Ješín. Location of the site on a map of Bohemia.

Fig. 2. The excavated section of the road bypass is marked in blue, its part with residential features is marked in red.

Fig. 3–5. Floor plans of sunken-floored houses. Stones from ovens are marked in grey, daub in red, and pottery in brown.

Fig. 6. Pebble floor in feature 142.

Fig. 7. Storage pits-granaries.

Fig. 8. Storage pits-small cellars.

Fig. 9. Feature 3 containing a skeleton.

Fig. 10. Diagram showing ¹⁴C dating of bone collagen originating from a burial in feature 3.

Fig. 11. Stone ovens in residential features.

Fig. 12. Early medieval settlement. 1 – sunken-floored house with an oven, 2 – storage pits-granaries, 3 – storage pits-small cellars, 4 – pits containing early medieval material, 5 – pit containing an inhumation burial, 6 – sunken-floored house without an oven. Non-numbered features – without any early medieval finds.

Fig. 13. Selected pottery fragments from sunken-floored houses.

Fig. 14. Selected pottery fragments from pits.

Fig. 15. Daub artefact.

Fig. 16. Decorated bone plate.

Drahomíra Frolíková, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., Letenská 4, 118 00 Praha 1
frolikova@arup.cas.cz

Miroslav Kraus
kraus.mrk@gmail.com